

РЕГІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАКАРПАТТЯ

В статті аналізується сучасний стан та регіональні проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств з обробки деревини та виробів з деревини в Закарпатті. Проведено порівняльну оцінку інноваційної активності досліджуваної сфери в Україні та на регіональному рівні, визначено основні проблеми її інвестиційного забезпечення та можливості для розвитку в сучасних умовах.

Ключові слова: інноваційна активність, інвестиційне середовище, інноваційні витрати, базові інституції, підсилювачі розвитку.

ВСТУП

Постановка проблеми. Фактори регіонального рівня визначають загальні умови для розвитку окремих видів економічної та промислової діяльності в окремих регіонах і відображають рівень доступності основних виробничих ресурсів, регіональні пріоритети розвитку окремих видів діяльності, загальні умови ведення бізнесу, обсяги споживчих ринків та їх сегментів, розвиток інфраструктури. Врахування регіональних чинників в процесі розробки стратегії є необхідною умовою формування конкурентних переваг підприємства, яка дає можливість використати переваги за пристосуватися до регіональних «недоліків» шляхом розробки окремих тактичних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню регіональних проблем формування інноваційного потенціалу та сприятливого інвестиційного клімату останнім часом присвячується багато наукових праць. Зокрема оцінка інноваційного потенціалу розвитку окремих регіонів проводиться у дослідженнях С.О. Іщук, Т.В. Кулініч, Ю. С. Шипуліної, В.І. Тарановського, О.А. Біловодської, О.Ф. Грищенко. Регіональні фактори формування інвестиційного клімату та їх вплив на інвестиційно-інноваційну активність суб'єктів господарювання розглянуто в працях О.Ю. Смельянова, І.З. Крета, О.М. Сегедія [2], І.В. Андела [1], О.В. Шевченко [5] та багатьох інших науковців.

Найбільшого поширення набули рейтингові підходи щодо оцінки інвестиційного та інноваційного потенціалу регіонів на основі різних груп показників та розрахунку індексів привабливості. Дослідження і узагальнення наявної інформації дає можливість зважити основні можливості та ризики щодо умов господарської діяльності в регіоні, що, на нашу думку, являється важливою передумовою розробки та обґрунтування інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства.

Постановка завдання. Метою написання статті є систематизація та оцінка регіональних чинників стратегічних можливостей інвестиційно-інноваційного

розвитку підприємств з обробки деревини та виробництва виробів з деревини на Закарпатті.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини є традиційним та одним з пріоритетних видів економічної діяльності на Закарпатті. В останні роки підвищується економічна роль та значення деревообробної промисловості у розвитку економіки регіону. Основними передумовами цього процесу є наявність значних лісосировинних ресурсів, виробничих площ для організації обробки деревини, зростання ціни на продукцію деревообробки на світовому ринку, митні обмеження на вивіз круглого лісу за кордон.

В динаміці за останні 8 років спостерігається підвищення інноваційної активності деревообробних підприємств регіону. Найвищих показників розвитку інноваційної діяльності досягнуто у 2010 році, підприємствами галузі було впроваджено 8 видів інновацій, більшість з яких дали позитивний результат у 2011 році у вигляді приросту обсягу інноваційної продукції. Обсяг реалізованої інноваційної продукції в 2012 році становив 3422,5 тис. грн., що на 4862,7 тис. грн. (59%) менше, ніж у 2011 році. З них 97,3 % продукції реалізовано за межі України. Позитивне експортне сальдо свідчить з одного боку про конкурентоспроможність інноваційної продукції галузі, а з іншого - про те, що більша частина інноваційно-активних підприємств - це спільні підприємства з іноземними інвестиціями, які використовують закордонний науково-технічний потенціал для виробництва продукції на території області. На здійснення інновацій у 2012р. підприємствами деревообробної промисловості витрачено 9,1 млн. грн., що складає 27,8% загального обсягу витрат у промисловості. Основним джерелом фінансування витрат на інновації були власні кошти підприємств. Весь обсяг інноваційних витрат спрямовано на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. Структура та основні напрямки інноваційних витрат досліджуваної сфери промислової діяльності наведено на рисунку 1.

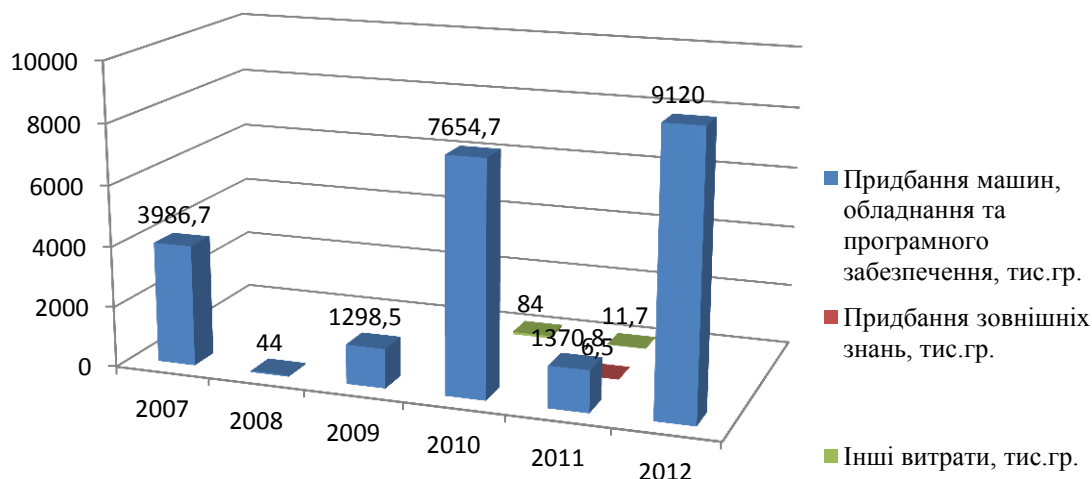

Рис 1. Обсяги та структура інноваційних витрат підприємств деревообробної галузі, тис.грн.

Джерело: [4].

За період 2007-2012 роки обсяги інноваційних витрат підприємств з обробки деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів Закарпаття зросли на 56%. Протягом досліджуваного періоду інноваційні витрати майже 100% були спрямовані на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, що позитивно впливає на рівень інноваційного потенціалу підприємств. Разом з тим, структура інноваційних витрат свідчить про відсутність на базі підприємств проектно-конструкторських та науково-дослідних робіт, не впроваджуються інші види інновацій. Починаючи з 2010 року з'явилися витрати на маркетингову діяльність та інші інноваційні витрати. У 2011 році підприємствами галузі було придбано також зовнішні знання, що є позитивним для розвитку галузі на інноваційній основі.

Дослідження регіональних проблем інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств деревообробної промисловості Закарпаття потребує порівняльного аналізу її динаміки в контексті розвитку галузі в цілому по Україні. Основні показники інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств деревообробної промисловості на макро- та мезорівні наведено в таблиці 1.

Порівнюючи розвиток інноваційної діяльності в Україні та в Закарпатській області, можна відмітити значні розходження в основних показниках інноваційної діяльності та їх динаміці. Зокрема, на теренах України обсяги реалізованої інноваційної продукції досліджуваного виду промисловості за період з 2005 по 2011 рік збільшилися майже в 6 разів (574%), в той час, як на рівні Закарпаття зменшилися на 30%. Це можна пояснити насамперед низьким рівнем наукового забезпечення галузі на Закарпатті та переважно сировинною орієнтацією місцевих виробників. Не зважаючи на те, що в області зосереджено більше 50% лісосировинних ресурсів, більшість місцевих підприємств орієнтовано

переважно на первинну обробку деревини. Крім того, після введення ринкових інструментів закупівлі деревини у 2005 році, а також в результаті виниклих проблем, пов'язаних з необхідністю модернізації виробництва, більшість підприємств виявилися нерентабельними і припинили господарську діяльність. Разом з тим, підприємства, яким вдалося втриматися і розвиватися в нових умовах, у 2012 році збільшили обсяги інноваційних витрат майже в 6 разів у порівнянні з попереднім роком. Водночас, на рівні держави обсяги інноваційних витрат досліджуваних підприємств знизилися у 2012 році на 94% у порівнянні з попереднім періодом.

Протягом 2005-2012 років інноваційна діяльність підприємств регіону фінансувалася виключно із внутрішніх джерел. На створення нових видів продукції та технічне оновлення виробництва з місцевого бюджету та з позабюджетних фондів кошти взагалі не виділялися. На розвиток інновацій кошти вітчизняних та іноземних інвесторів та кредити банку також не використовувались [8]. Основними причинами такого стану недостатній рівень маркетингового та інфраструктурного забезпечення галузі, недосконала регіональна інвестиційна політика. Що стосується деревообробної галузі в Україні, то можна сказати, що фінансування інноваційної діяльності здійснюється більш диверсифіковано. Зокрема, у 2011 році основним джерелом фінансування виступають власні кошти (96%), проте залучалися також кошти державного бюджету, кредити та кошти вітчизняних інвесторів. У 2011 році інноваційна діяльність на 94% фінансувалася за рахунок кредитів, що свідчить про підвищення інвестиційної активності банківської сфери в напрямку кредитування підприємств галузі.

Враховуючи наведені особливості, постає завдання аналізу регіональних факторів інвестиційно-інноваційного клімату з метою визначення можливостей та перешкод активізації інвестицій

інноваційного спрямування в економіку деревообробної галузі Закарпаття.

Дослідження особливостей функціонування регіонального інноваційного та інвестиційного середовища, а також його впливу на кінцеві результати суб'єктів господарювання проводяться багатьма вітчизняними науковцями, державними та міжнародними організаціями. Зокрема, у рейтингу конкурентоспроможності регіонів України, який

формується фондом ефективного управління з 2005 року, Закарпатська область у 2012 році посіла 17 місце, індекс конкурентоспроможності 3,95 у порівнянні з кращим регіоном – 4,37 [11], а за фактором «інноваційний потенціал» Закарпаття посідає 21 місце. Суперечливим показником є також рівень технологічної готовності до інновацій. Зокрема за даним показником Закарпаття посіло 16 місце.

Таблиця 1.

Показники інноваційної діяльності підприємств з оброблення деревини та виробництва виробів з деревини

Показники	Показники інноваційної активності			Джерела фінансування інноваційної діяльності, тис. грн.				
	Обсяги реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	Кількість інноваційно-активних підприємств, одиниць.	Обсяги інноваційних витрат, тис. грн.	Власні кошти	Бюджетні кошти	Вітчизняні інвестори	Іноземні інвестиції	Кредити
Україна								
2005	71514,4	373	19061,9	10986,6	-	-	255,0	7820,3
2011	482289,8	498	761727,4	44638,3	-	-	-	717067
2012	590903,9	484	39345,3	37659,2	44,0	912,9	-	729,2
2011/2005, %	574	34	389	306	-	-	-100	906
2012/2011, %	22,5	-3	-94	-15	100	100	-	-100
Закарпаття								
2005	27051	2	26133	26133	-	-	-	-
2011	8285,2	4	1389	1389,0	-	-	-	-
2012	3422,5	4	9120	9120	-	-	-	-
2011/2005, %	-30	100	-94	-94	-	-	-	-
2012/2011, %	-59	-	+556	+556	-	-	-	-

Джерело: систематизовано на основі [4], [7], [8]

На основі експертного опитування, проведеного аналітиками інституту економічних досліджень та політичних консультацій, було визначено найбільш вагомі групи регіональних чинників, які приймаються до уваги інвесторами в процесі обґрунтування інвестиційних рішень та доцільності інноваційної діяльності:

1. Базові інституції, до яких включено:

- ефективність інституційного забезпечення розвитку (захист прав власності, вплив державних установ на розвиток бізнесу, ефективність уряду, безпека);

- рівень розвитку інфраструктури ;

- рівень початкової освіти та охорони здоров'я;

2. Підсилювачі розвитку:

- рівень вищої освіти та професійної підготовки населення;

- ефективність функціонування ринку праці;

- розвиток товарного ринку;

- рівень технологічної готовності до впровадження інновацій;

- розвиток фінансового ринку.

3. Фактори розвитку та інноваційного

потенціалу:

- рівень розвитку бізнесу;

- інноваційна діяльність.

За результатами оброблення статистичної звітності та опитування керівників приватних підприємств, розроблено рейтинг конкурентоспроможності регіонів України за кожною групою факторів. За базовими вимогами Закарпатська область, як і у 2011 році, отримала вищу оцінку (9-е місце), за посилювачами ефективності (18-е місце) і факторами розвитку й інноваційного потенціалу (25-е місце).

Найкращі оцінки область отримала з охорони здоров'я і початкової освіти, з ефективності ринку товарів та інституціями. За всіма цими складовими регіон посів 3-е місце по країні. Найгірші оцінки Закарпаття отримало за рівень розвитку бізнесу (26-е місце), вищу освіту і професійну підготовку (24-е місце), ефективність ринку праці й інфраструктуру (обидва - 22-е місце), а також за інновації (22-е місце) [6, с.67-69].

Згідно з рейтингом інвестиційної привабливості, розробленим інститутом економічних досліджень та

політичних консультацій [10], Закарпатська область посіла 10 місце серед регіонів України. Досліджуючи умови інвестиційного клімату окремих регіонів, автори виділяють 2 групи факторів, які є інтегральними оцінками обраних групових та одиничних синтетичних показників, а саме:

1. М'які фактори – група факторів, які можуть бути зміненими на протязі досить короткого періоду і стосуються сприйняття інвестиційного середовища потенційними інвесторами. Сюди належать: діловий клімат, відкритість влади, успішний досвід реалізації інвестиційних проєктів, діловий оптимізм, рівень корупції та злочинності. Оцінка наведених факторів здійснюється експертним шляхом на основі опитування керівників підприємств регіону. Доречно зазначити, що за групою «м'яких факторів» Закарпаття посідає 4 місце серед регіонів України.

2. Жорсткі фактори – чинники, вплив яких неможливо, або дуже важко змінити в короткостроковій перспективі. Вони складають потенціал області і повинні використовуватися як база для прогнозування та стратегічного планування інвестиційно-інноваційної діяльності та стадії визначення можливостей та загроз. До групи «жорстких факторів» аналітики відносять: географічне розташування та природні ресурси, кількісні та якісні

характеристики робочої сили, рівень розвитку інфраструктури, споживчий сегмент, розвиток бізнес-сектору. За сукупністю жорстких факторів Закарпаття посідає 24 місце.

Позитивними є фактори: «Трудові ресурси» за якими регіон посідає 4-те місце. Основними чинниками високої оцінки виступають доступність трудових ресурсів (низька оплата праці, за якою Закарпаття посідає 23 місце серед регіонів, за рівнем безробіття - 3) та рівень здоров'я населення (3 місце). Разом з тим регіон посідає 26 місце за якістю структурою робочої сили, а саме рівнем вищої освіти та професійної підготовки, міграцією професійних кадрів в інші регіони та за кордон.

За фактором ринкового потенціалу Закарпаття посідає 18 місце. При цьому, спостерігається висока ефективність ринку товарів (3 місце), що зумовлене найвищою в країні часткою імпорту по відношенню до ВВП, та високою часткою іноземної власності. Разом з тим, невисока загальна чисельність жителів регіону та рівень доходів негативно вплинули на показник споживчого сектору. На рис. 2. узагальнено позиції Закарпаття за основними факторами, які впливають на рівень інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва.

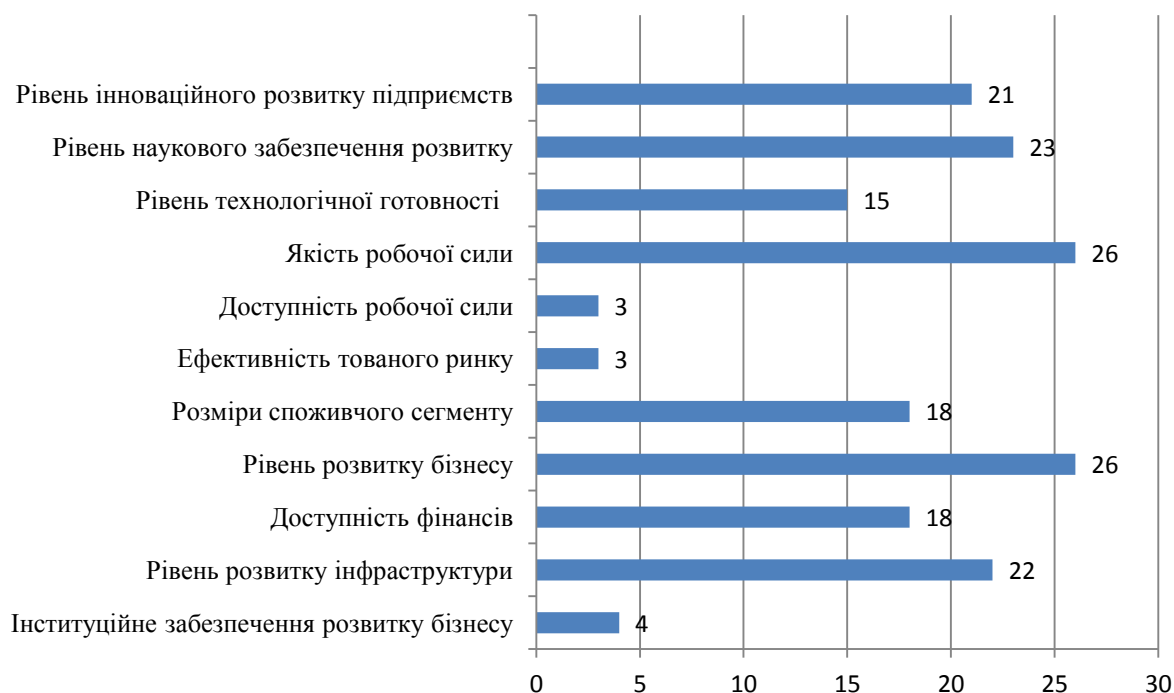

Рис. 2. Місце Закарпатської області у рейтингу умов інвестиційно-інноваційного клімату регіонів України у 2012 році.

Джерело: узагальнено автором на основі [6], [10], [12]

Результати проведеного дослідження показали, що наявна ситуація не сприяє розвитку інноваційної діяльності, зокрема активізації інвестицій інноваційного спрямування. Неєфективна інноваційна та фінансова інфраструктура, низький рівень освіти населення та його висока доступність сприяє екстенсивним капіталовкладенням у трудові технології та процеси.

Відсутність ефективних взаємозв'язків між бізнесом та вищими навчальними закладами сприяє активізації вкладень в морально застаріле в країнах ЄС обладнання та його впровадження на вітчизняних підприємствах. Технології та нематеріальні активи також імпортуються із-за кордону.

Виправлення ситуації, на нашу думку, потребує в першу чергу формування стратегічного мислення

керівників та впровадження передових технологій бізнесу як на рівні підприємств так і на рівні місцевих органів влади.

Концепція управління більшості підприємств області базується передусім на стратегії адаптації до негативних умов, нехтуючи при цьому можливостями, які потрібно вивчати та використовувати для власного розвитку. Незважаючи на багато слабких сторін, Закарпаття має ряд конкурентних переваг, які при виваженому стратегічному підході можна використати для посилення слабких сторін. Наприклад, сприятливе інституційне забезпечення розвитку бізнесу хоча і не є запорукою доступності фінансових ресурсів, проте є основою для розвитку стабільних відносин між контрагентами. Доступність робочої сили є основою для інвестування у розвиток трудомістких процесів. Важливою перевагою області є її вигідне місце розташування. Територіальна близькість з країнами ЄС, дає можливість для утворення міжрегіональних кластерів, необхідною умовою функціонування яких повинна стати саме науково-технічна співпраця.

Крім того, формуючи інвестиційну стратегію підприємства повинні враховувати той факт, що подолання кожного з бар'єрів регіонального розвитку є вагомим чинником підвищення конкурентного статусу підприємства в регіоні. Тому, результатом оцінки регіональних факторів повинно бути не проста констатація умов розвитку, а пошук конкурентних переваг та можливостей їх формування саме інноваційними методами. Зокрема проблеми, пов'язані

із рівнем та якістю кадрового забезпечення інноваційної діяльності можна усунути шляхом формування та реалізації ефективної кадрової стратегії. Тобто укладення договорів із вищими навчальними закладами щодо підготовки фахівців саме того спрямування, яке необхідне підприємству, формування системи постійного навчання працівників, проведення бенчмаркінгових заходів.

Значно підвищує можливості підприємств щодо залучення фінансових ресурсів розвитку з будь-яких джерел створення переконливих бізнес-планів, вдале презентування підприємства, ідеї, проекту перед потенційними інвесторами. Якісна презентація, розуміння стратегічних переваг та зовнішніх умов реалізації інноваційної ідеї підвищує шанси підприємств у боротьбі за обмежені ресурси фінансування.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, аналіз регіональних особливостей та умов розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності є важливим етапом обґрунтування стратегії підприємств деревообробної промисловості і створює передумови для прийняття ефективних стратегічних рішень шляхом зіставлення можливостей та загроз на шляху реалізації стратегії, формування превентивних заходів та оптимізації функціональних підсистем адаптації до сформованих умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андел І.В. Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості галузей економіки регіонів з урахуванням фінансових показників функціонування підприємств/ І.В. Андел//Науковий вісник НЛТУ України. - 2010. - Випуск 20.10, С. 172-178.
2. Ємельянов О.Ю. Інформаційне забезпечення аналізу інвестиційного потенціалу галузей економіки / О.Ю. Ємельянов, І.З.Крет, О.М.Сегедій // Проблеми економіки та управління : [збірник наукових праць] - Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2003. - 418 с. – 66-71.
3. Інновації у промисловості: Статистичний збірник/Головне управління статистики у Закарпатській області – Ужгород, 2009.
4. Інноваційна діяльність промислових підприємств. Статистичний збірник/Головне управління статистики у Закарпатській області, - Ужгород, 2012.
5. Шевченко О.В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання [Електронний ресурс] / О.В. Шевченко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/StrPnyor/10/22.pdf>.
6. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України./Фонд ефективне управління [електронний ресурс]-режим доступу - http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2012_body_ua_20.11.2012.pdf.
7. Інноваційна діяльність промислових підприємств. Статистичний збірник/Головне управління статистики у Закарпатській області, - Ужгород, 2012.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник //Державна служба статистики України, - Київ, 2013., с- 286.
9. Потенціал регіону/ О.А.Біловодська, О.Ф. Грищенко// Механізм регулювання економіки, 2009, No4, с. 256-256.
10. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів. //Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України,-Київ, 2013. 333 с.
11. Робота підприємств оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів. Статистичний бюлетень. // Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2011.
12. Стратегічний моніторинг розвитку регіонів. Аналітична записка/Національний інститут стратегічних досліджень при президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1241/>.

Хаустова Ксения Михайловна
РЕГИОНАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ДЕРЕВООБРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЗАКАРПАТЬЯ

В статье анализируется современное состояние и региональные проблемы инвестиционно-инновационного развития предприятий по обработке древесины и изделий из древесины в Закарпатье. Проведена сравнительная оценка инновационной активности исследуемой сферы в Украине и на региональном уровне, определены основные проблемы ее инвестиционного обеспечения и возможности для развития в современных условиях.

Ключевые слова: инновационная активность, инвестиционная среда, инновационные расходы, базовые институты, усилители развития.

К. Khaustova
REGIONAL FACTORS OF THE STRATEGY FORMATION OF INVESTMENT AND INNOVATION OF THE DEVELOPMENT OF TRANSCARPATHIAN WOODWORKING INDUSTRY

The article deals with the current state and regional issues of investment and innovative development of woodworking companies and wood products in Transcarpathia. A comparative assessment of the innovative activity of the studied areas in Ukraine and on the regional level has been carried out; the main problems of the investment and development opportunities in current conditions have been defined.

Key words: innovation activity, investment environment, innovation spending, the basic institutions of amplifiers.

Одержано: 16.06.2014 р.